

dr hab. Maria Wasilewska prof. UKEN

Wydział Sztuki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki Pani dr Doroty Świdzińskiej

Recenzja została sporządzona na podstawie Uchwały Uczelnianej Rady do Spraw Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu (H/32/URNiJK/2024-2025) w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie artystycznej – sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki dla Pani dr Doroty Świdzińskiej, przeprowadzanym przez Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu oraz przesłanej mi dokumentacji złożonej z autoreferatu pt. *Starość jako nieuchronny element życia*, opisu i dokumentacji dzieła wskazanego jako dzieło habilitacyjne oraz pozostałej, dokumentacji przewodowej.

Podstawę do oceny pracy habilitacyjnej oraz nadania stopnia doktora habilitowanego określa Art. 219. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce.

Warunki nadania stopnia doktora habilitowanego

1. Stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

1) posiada stopień doktora;

2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt 2 lit. a, lub b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami

wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt 2 lit.

b, lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. 2. Osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego.

3. Obowiązek publikacji nie dotyczy osiągnięć, których przedmiot jest objęty ochroną informacji niejawnych.

Sylwetka Habilitantki

Dorota Świdzińska posiada interdyscyplinarne przygotowanie w zakresie pedagogiki, sztuki i arteterapii. Ukończyła Studium Pedagogiczne na kierunku plastyka (1990–1992), następnie pedagogikę kulturoznawczą na Uniwersytecie w Białymstoku (1995–2000), a także studia podyplomowe z zakresu sztuki w Niepaństwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej w Białymstoku (2000–2001). Kolejnym etapem kształcenia były studia podyplomowe z arteterapii w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie (2010–2012).

Doświadczenie zawodowe zdobywała jako nauczycielka sztuki w Szkole Podstawowej nr 34 w Białymstoku (1998–2009), a następnie jako wykładowczyni w Zakładzie Kulturoznawstwa (2007–2012) oraz w Zakładzie Edukacji Wizualnej (2012–2019) na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Od 2014 roku prowadzi Pracownię Plastyczną w Młodzieżowym Domu Kultury w Białymstoku, natomiast od 2019 roku jest wykładowczynią w Zakładzie Edukacji Artystycznej Katedry Pedagogiki Specjalnej i Działań Twórczych na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku.

W 2015 roku, na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt. *Obraz schyłku życia kobiety w projekcie twórczym...wola Twoja* oraz po złożeniu wymaganych egzaminów uzyskała stopień doktory sztuki w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki piękne. Jej promotorką była dr hab. Maria Sękowska, a recenzentkami dr hab. Marian Stepak i dr hab. Jan Gryka.

30.10.2024 złożyła wniosek o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktory habilitowanej w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Ocena działalności artystycznej i naukowej

Dorobek artystyczny Doroty Świdzińskiej koncentruje się wokół problematyki starości i przemijania, podejmowanych w perspektywie społecznej i kulturowej. Jej twórczość ma charakter interdyscyplinarny, łączący tradycyjne formy sztuk wizualnych (fotografia, instalacja/obiekt) z nowymi mediami (wideo, wideoinstalacja, happening, performance). Artystka konsekwentnie rozwija własny projekt artystyczny, w którym wątki autobiograficzne przenikają się z refleksją o kondycji człowieka w późnej fazie życia, a także o relacjach międzypokoleniowych.

W realizacjach takich jak *Sąsiadki* (2010), *Hand Made* (2011), *Zapach kobiety* (2012), *Orszak* (2014), *...wola Twoja* (2015), czy *Archiwum* (2016) Dorota Świdzińska posługuje się świadomie wybranym językiem artystycznym, w którym dokumentowanie życia codziennego osób starszych zostaje przekształcone w metaforyczny przekaz o uniwersalnym wymiarze. Osią twórczości jest ukazanie starości jako nieodłącznego etapu ludzkiej egzystencji – z jej ograniczeniami, ale i symbolicznym bogactwem – poprzez rejestrację gestów, przedmiotów i śladów materialnej obecności człowieka.

Na szczególną uwagę zasługuje zdolność Habilitantki do integrowania badań naukowych i refleksji teoretycznej z praktyką artystyczną. Wszystkie jej projekty stanowią jednocześnie zapis indywidualnych doświadczeń, studium socjologicznego oraz działań o walorze terapeutycznym, co wpisuje się w nurt arteterapii i sztuki zaangażowanej społecznie stając się ważnym głosem w dyskusji o marginalizowanych aspektach współczesnej kultury.

Pod względem naukowym i artystycznym działalność Doroty Świdzińskiej należy uznać za spójną, oryginalną i wartościową. Wyraźnie zaznacza ona swoją obecność w obszarze sztuk wizualnych poprzez twórczość, która w sposób refleksyjny i zarazem krytyczny podejmuje temat tabuizowanej starości, łącząc wymiar osobisty z uniwersalnym. Jej dorobek dowodzi zarówno dojrzałości warsztatowej, jak i konsekwencji badawczo-twórczej, stanowiąc znaczący wkład w rozwój arteterapii i sztuki współczesnej o wymiarze społecznym. Artystka prezentuje swoje prace w znaczących instytucjach kultury w Polsce i zagranicą.

Wystawy indywidualne w kraju i zagranicą po uzyskaniu stopnia doktory:

- Archiwum, Galeria Wozownia, Toruń, 2016
- Marilyn byłaby jedną z nas, Galeria Manhajan, Łódź, 2016 Spacer, Galeria Nowe Skrzydło, UwB, Białystok, 2017
- Sens i bezsens, wystawa podczas Międzynarodowej Konferencji Naukowej Starość i starzenie się, Białowieża, 2018
- Samo życie, BWA Galeria Sanocka, Sanok, 2018, Czyste, Galeria ZPAP Toruń, 2022 - Lustro, Galeria Nowe Skrzydło, UwB, Białystok, 2024
- Chwile, Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach, Kielce, 2024
- Podróż, Galeria Domu Polskiego w Wilnie, Wilno, Litwa, 2024
- Wnuczek, Galeria Uniwersytet Loránda Eötvösa, Budapeszt, Węgry, 2024
- Aging, Polonians Organized to Minister to Our Community , Nowy York, USA, 2024

Ocena pracy habilitacyjnej

Osiągnięcie habilitacyjne wskazane przez Dorotę Świdzińską to video **Ave Maria** z 2018 roku, odbitka na bawełnie **Całun** (2018) fotografia **Samo życie** (2018), wielkoformatowe obrazy olejne: 2 x **Twarz** (2021), **Plecy, Wanna** (2022) **Lustro** (2023) **Matka** (2023) oraz video **Czwartek** (2024) i cykl siedmiu zdjęć, nadruków na bawełnie **Wnuczek** (2024)

Artystka w tych realizacjach, prezentowanych na wielu wystawach indywidualnych w kraju i zagranicą, kontynuuje interesującą ją problematykę starości, choroby i nieuchronności śmierci w perspektywie intymnej relacji z własnymi rodzicami. Twórczość ta wpisuje się w nurt sztuki autobiograficznej i egzystencjalnej, łącząc elementy zdjęć, czy nagrań video w wysoce metaforyczną, artystyczną narracją.

Bardzo mocnym akcentem projektu Artystki jest film **Ave Maria**, w którym codzienny rytuał ablucji/pielęgnacji chorej matki został zarejestrowany kamerą. Towarzyszący filmowi **Całun** – tekstylne odbicie ciała matki i Artystki – przywołuje skojarzenia religijne, ale równocześnie stanowi intymne świadectwo więzi rodzinnej. Powstała w podobnym czasie realizacja **Samo życie**, w której zestawienie fotografii trzech nagich sylwetek: zmarłego ojca, chorej, całkowicie uzależnionej od opieki matki oraz samej córki i opiekunki - Artystki buduje niezwykle silny, symboliczny obraz kruchości ludzkiej egzystencji, jednocześnie wykorzystując środki wyrazu charakterystyczne dla sztuki krytycznej. Dorota Świdzińska podkreśliła w autoreferacie, pisząc o swych obrazach olejnych, że przypomina odbiorcy myśl Konfucjusza o naszym niekwestionowanym obowiązk

opieki i szacunku wobec starszych bliskich osób. Paradoksalnie jednak właśnie ta deklarowana postawa stawia mnie jako odbiorczynię wobec pytań o granice etyczne sztuki: na ile można eksponować intymność osób, które nie mogą wyrazić świadomej zgody na uczestnictwo w projekcie artystycznym? Z jednej strony prace te posiadają ogromną wartość kulturową i społeczną – przełamują tabu związane ze starością, chorobą, cielesną degradacją i śmiercią. Ich odbiór niejednokrotnie prowadzi do poruszenia, refleksji, a nawet katharsis. Można więc bronić tezy, że w tym przypadku sztuka pełni funkcję etycznie uzasadnioną, wnosząc ważny głos w dyskusję o solidarności międzypokoleniowej, o zobowiązaniach wobec starszych i chorych.

Z drugiej jednak strony, istnieje realne ryzyko instrumentalizacji ciała, a co za tym idzie uprzedmiotowienia osób od nas zależnych. Nagie przedstawienia ciała matki dotkniętej demencją mogą budzić wątpliwości dotyczące poszanowania jej autonomii i prawa do zachowania godności. W powyższej sytuacji, oczywista intencja artystki nacechowana jest miłością i troską, to jednak nasuwa się pytanie: czy mamy prawo wykorzystywać wizerunek osoby nieświadomej, starszej do wizji artystycznej. To pytanie pozostaje aktualne i nierozstrzygnięte. W mojej ocenie, właśnie to napięcie – między intencją a możliwym naruszeniem – jest zasadniczą kontrowersją i siłą tego projektu. Bardzo cenię ważność i odwagę tych realizacji, ale sama najprawdopodobniej nie byłabym w stanie zdecydować się na taki gest. Odbiór tych realizacji pozostawia mnie z poczuciem dyskomfortu, ale i z przekonaniem, że to właśnie ten dyskomfort jest nieodłącznym elementem strategii artystycznej habilitantki. W tym sensie granice między sztuką a etyką nie zostają przekroczone raz na zawsze, lecz nieustannie negocjowane – zarówno przez artystkę, jak i przez odbiorcę. Być może tylko tak silne emocje towarzyszące odbiorowi tych realizacji potrafią dokonać pewnych zmian w mentalności zdehumanizowanych, współczesnych społeczeństw wyrzucających ludzi starych i nieproduktywnych poza nawias uwagi i szacunku.

Kolejną realizacją Artystki, którą uważam za ważny etap rozwoju jej projektu wskazanego do postępowania habilitacyjnego był performance z wykorzystaniem filmu *Ave Maria* i gestu zdejmowania gipsowej maski z własnej twarzy. Stanowił niejako akt identyfikacji z matką oraz rytuał symbolicznej transformacji. Prezentowany był podczas festiwalu *Koło Czasu / Ad Astra* w Toruniu (2018).

W 2021 roku u Artystki nastąpiła zmiana formalna: od realizacji multimedialnych zwróciła się ku malarstwu olejnemu. Jej cykl wielkoformatowych obrazów przedstawia starość i niepełnosprawność matki. Świadome przeskalowanie w obrazach: twarzy i starczego ciała z niesłyszczaną ostrością pokazuje przytłaczający, ostatni etap egzystencji człowieka. Artystka

przyznaje się do inspiracji twórczością Luciana Freuda i Jenny Saville, jednak nadaje własnym realizacjom wymiar bardzo osobisty. Zastosowana przez nią technika malarska służy nie tyle estetyzacji, ile ukazaniu atrofii i kruchości ciała jako znaku nieuchronności przemijania.

Video zatytułowane **Czwartek** posiada wyraźną warstwę symboliczną oraz osobisty, intymny charakter, który nadaje mu dużą siłę wyrazu. Autorka w sposób świadomy łączy dwa porządki: rytuał religijny zakorzeniony w tradycji (obmywanie nóg w Wielki Czwartek) oraz codzienny, domowy rytuał pielęgnacyjny związany z chorobą bliskiej osoby. To zestawienie podkreśla wagę czynności, które w życiu codziennym bywają niezauważane, a które w sztuce nabierają charakteru aktu o znaczeniu duchowym i wspólnotowym. Zastosowana forma – czterominutowy, minimalistyczny film – jest trafna. Prostota kadru (fragment nogi, miednica, dzbanek, ręce autorki)

pozwala skupić uwagę widza na gestach i znaczeniach, eliminując rozproszenia. Redukcja elementów do minimum sprawia, że odbiorca koncentruje się na tym, co w pracy najistotniejsze: na chorym ciele, cierpieniu, trosce i czułości opiekującej się córki, a także na symbolice oczyszczania. Projekt wpisuje się w tradycję sztuki krytycznej i intymnej oraz świadomie nawiązuje do twórczości Zbigniewa Libery (*Obrzędy intymne*). W tym przypadku nie czuję, że granice intymności zostały przekroczone. Dodatkową wartością video jest zderzenie uniwersalnych motywów (rytuał religijny, sztuka współczesna) z jednostkowym doświadczeniem – cierpieniem i troską o matkę.

Artystka wychodzi poza autobiograficzny kontekst prac w ostatnim cyklu fotografii **Wnuczek**. Już nie tylko jej trudne osobiste doświadczenie chorób, odchodzenia, opieki nad rodzicami i kontaktami z seniorami stanowią inspirację do jej projektów. Obserwując bliską relację dorastającego syna z 88-letnią babcią postanawia zwrócić uwagę odbiorcy, że relacje z seniorami mogą być źródłem obopólnej radości, nadzieją dla seniorów i reszty społeczeństwa, w tym również najmłodszego pokolenia.

Konkluzja

Dorobek artystyczny Pani dr Doroty Świdzińskiej ma charakter bardzo osobisty, a jednocześnie, co nie jest już takie oczywiste, posiada wymiar uniwersalny. Artystka w swoich realizacjach włącza doświadczenia innych osób starszych (sąsiadek, członków rodziny, środowisk senioralnych), a tym samym umieszcza własne działania w szerszym kontekście antropologicznym i społecznym. Jej

twórczość nabiera cech sztuki partycypacyjnej i edukacyjnej, ukazując starość nie tylko jako dramat jednostki, lecz także jako przestrzeń dialogu, opieki, czułości i wzajemności. Odbiór jej prac wykracza poza środowisko artystyczne. Wg mnie, to jedna z największych zalet tego projektu, obok oryginalności ujęcia tematu. Siłą projektu jest również niekwestionowana autentyczność. Dorobek Habilitantki wskazany do postępowania habilitacyjnego, przy dużej różnorodności warsztatowej jest niezwykle spójny i istotny. Tabuizowana tematyka poruszana przez Artystkę porusza odbiorcę, dotyka problemów każdego z nas. Jej twórczość wnosi istotny wkład w rozwój sztuk wizualnych, łącząc niezwykle osobiste doświadczenie z odwagą i determinacją Artystki, która podejmując trudne, współczesne tematy tabu: starości, choroby, przemijania i śmierci, tym samym otwiera przestrzeń dla ważnych społecznie i kulturowo dyskusji. W perspektywie końcowej te wartości artystyczne i poznawcze jej działań wyraźnie dominują, nadając jej dorobkowi rangę istotnego i znaczącego wkładu w rozwój dziedziny sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Osiągnięcia artystyczne pani dr Doroty Świdzińskiej spełniają wymagania określone w art.219 ust. 1 pkt. 2 i 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j: Dz.U. z 2020 r., poz. 85 ze zm.) Dlatego pozytywnie opiniuję wniosek do Uczelnianej Rady do Spraw Nauki i Jakości Kształcenia Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu o nadanie Pani dr Dorocie Świdzińskiej stopnia doktory habilitowanej w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.